

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ VA SUV XO`JALIGI
VAZIRLIGI
TOSHKENT IRRIGATSIYA VA MELIORATSIYA INSTITUTI
«Suv xo`jaligi iqtisodi» kafedrası**

**QISHLOQ XO`JALIGI IQTISODIYOTI
*fanidan***

**«QISHLOQ XO`JALIGIDA MULK VA TADBIRKORLIK SHAKLLARI »
mavzusidagi**

Mavzu:

QISHLOQ XO'JALIGIDA MULK VA TADBIRKORLIK SHAKLLARI

- Reja:

1. Mulk va tadbirkorlik haqida tushuncha, uning iqtisodiy negizi, shakllari.
2. Qishloq xo'jaligidagi davlat korxonalarini, ularning rivojlanishi.
3. Jamoa va shirkat xo'jaliklari, ularning hozirgi holati.
4. Fermer xo'jaligi haqida tushuncha, uning maqsad va vazifalari.
5. Fermer xo'jaligining huquqiy, iqtisodiy asoslari, ularni tashkil etish tartibi.
6. Respublikada fermer xo'jaliklarining rivojlanishi.
7. Dehqon va oila tamorqa xo'jaliklari.
8. Qishloq xo'jaligidagi qo'shma korxonalar.

- **1. Mulk va tadbirkorlik haqida tushuncha, uning iqtisodiy negizi, shakllari**
- **Qishloq xo'jaligi o'zining asosiy maqsadiga erishish uchun tarmoqda tadbirkorlik faoliyatlarini amalga oshirilishini taqozo etadi. Tadbirkorlik -mulkchilik sub'ektlarining qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish, ularni qayta ishlash va sotish hamda xizmatlar ko'rsatish natijasida foyda yoki daromad olishga qaratilgan tashabbuskorlik bilan faoliyat ko'rsatishidir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik qishloq xo'jaligida ham yuridik, ham jismoniy shaxslar tomonidan amalga oshiriladi. Bu jarayonda ular O'zbekiston Respublikasining «Mulk to'g'risida»gi, «Korxonalar to'g'risida»gi hamda «Tadbirkorlik to'g'risida»gi va boshqa qonunlari talablariga qat'iy rioya etishlari zarur.**

- **Qishloq xo'jaligidagi tadbirkorlarning mulkiy huquq ob'ektlari quyidagilar hisoblanadi:**
- **- bino va inshootlar, uy-joylar;**
- **- kuch va ishchi mashinalar, jihozlar;**
- **- transport vositalari, asbob-uskunalar;**
- **- hisoblash, kompyuter texnikalari;**
- **- ishlab chiqarish va xo'jalik inventarlari;**
- **- ishchi va mahsuldor hayvonlar;**
- **- ko'p yillik daraxtlar (bog`lar, toklar, tutlar);**
- **- yetishtirilgan barcha turdagi mahsulotlar;**
- **- pul mablag`lari, qimmatli qog`ozlar;**
- **- yonilg`i, yoqilg`i va yog`lovchi materiallar;**
- **- mahalliy va mineral o'g`itlar, kimyoviy vositalar;**
- **- yem-xashak, ozuqa, ko'chat, urug`liklar;**
- **- ishchi-xizmatchilarning intellektual qobiliyatlari...**

- 2. Qishloq xo'jaligidagi davlat korxonalari, ularning rivojlanishi.
- Respublika qishloq xo'jaligida 1991 yildan boshlab siyosiy, iqtisodiy ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan tub agrar-iqtisodiy islohotlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Davlat bosh islohotchi bo'lgan bu jarayonda tarmoqdagi davlat mulkini uning tasarrufidan chiqarish negizida nodavlat mulkchilikni va shunga asoslangan nodavlat xo'jaliklarini tashkil etishga asosiy e'tibor qaratilmoqda. Bunda yerga umummilliy boylik sifatidagi davlat umumxalq mulkchiligi saqlab qolinmoqda.

- davlat korxonalari asosan davlat byudjetidan ajratilayotgan mablag`lar evaziga qishloq xo`jaligining rivojlanishini ta'minlaydigan quyidagi ilmiy g`oyalarni yaratish, sinash asosida qishloq xo`jalik mahsulotlari yetishtirish bilan shug`ullanmoqdalar:
- urug`chilik, naslchilik, ko`chatchilik, yangi, sermahsul, tezpishar navlarni yaratish, ularni rivojlantirish g`oyalari, muammolari;
- irrigatsiya-melioratsiya ishlarini rivojlantirish muammolari;
- iqtisodiyotda erkin bozor iqtisodi munosabatlarini yaratish va ularni chuqurlashtirish muammolari;
- yangi texnika, ilg`or texnologiyalarni yaratish, agrotexnika tadbirlarini rivojlantirish hamda takomillashtirish muammolari va boshqalar.

- 3. Jamoa va shirkat xo'jaliklari, ularning rivojlanishi
- Qishloq xo'jaligida o'tgan asrning 80-yillari oxiri 90-yillari boshida jamoa xo'jaliklari hisoblangan 887 ta kolxoz faoliyat ko'rsatib, respublikada yetishtirilayotgan yalpi qishloq xo'jalik mahsulotining 35 foizini berardi. Ularning iqtisodiy negizini jamoa mulki tashkil etardi. Lekin mulkchilikning bu shakli uning haqiqiy mazmuni, mohiyatiga mos emasdi. Chunki amaliyotda ular davlat tasarrufida edi. Bunday hol bozor iqtisodi talablariga to'g'ri kelmasdi. Shu bois bozor iqtisodiga o'tish munosabati bilan tarmoqdagi davlat xo'jaliklari negizida shakllantirilgan jamoa xo'jaliklari bosqichma-bosqich qayta tashkil etila boshlandi.

- **2008-yilda pahtachilik, g`allachilik sabzovotchilik bilan shug`illanayotgan barcha shirkat xo`jaliklari o`z faoliyatini to`xtatdi. Ularning negizida fermer xo`jaliklari tashkil etila boshlandi. Hozirgi davrda shirkat xo`jaliklari qishloq xo`jaligining chorvachilik sohasida ya'ni qorako`lchilikda faoliyat ko`rsatmoqda**

- 4. Fermer xo'jaligi haqida tushuncha, uning maqsad va vazifalari.
- **Respublika qishloq xo'jaligida davlat rahbarligida, bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida mulkning xilma-xil turlari va ularga asoslangan korxonalar turlari shakllanmoqda. Jumladan, xususiy hamda shahsiy mulkga asoslangan fermer xo'jaliklari tashkil etilmoqda. Yangi taxrirdagi "Fermer xo'jaliklari to'g'risida"gi qonunning 3-moddasida, "Fermer" xo'jaligi ijaraga berilgan yer uchastkalaridan foydalangan holda qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi, mustaqil xo'jalik yurituvchi sub'ektdir", deb tushuncha berilgan.**

- 5. Fermer xo'jagining huquqiy, iqtisodiy asoslari, ularni tashkil etish tartibi
- O'zbekiston respublikasining Prezidenti va Hukumati fermerlikga oid bo'lgan jahon tajribasi, mamlakatning o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborga olgan holda respublikada fermerlikni bosqichma-bosqich rivojlantirish jarayonini amalga oshirmoqda.
- Dastavval, O'zbekistonda fermer xo'jaliklarini tashkil etish va rivojlantirishning huquqiy, me'yoriy xujjatlari yaratildi. Jumladan, - 1998 yilda "Fermer xo'jaligi to'g'risida"gi qonun Oliy Majlis tomonidan qabul qilindi.

- 6. Respublikada fermer xo'jaliklarining rivojlanishi hamda samaradorligi
- O'zbekistonda fermer xo'jaliklari mavjud bo'lgan huquqiy va me'yoriy hujjatlar asosida rivojlantirilmoqda. 2008 yilda, fermer xo'jaliklarining umumiy soni 218.6 mingtani tashkil etib, ularga 5896.8 ming gektar yer uzoq muddatga foydalanish uchun ijaraga berilgan. Shu yerlarda 896.5 ming kishi faoliyat ko'rsatib qishloq xo'jaligida yetishtirilgan yalpi mahsulotning 30.4 foizi (2008 y) yaratganlar.
- Fermer xo'jaliklarining rivojlanishini shartli ravishda uch davrga bo'lish maqsadga muvoffiqdir.
- I – davr – 1989-1998 yilgacha bo'lgan muddatni o'z ichiga oladi.
- II – davr – 1998 yildan 2001 yillardan tashkil topgan.
- III – davr – 2002 yildan boshlangan hisoblanadi.

**E'TIBORLARINGIZ UCHUN
RAHMAT!**